

Bioethica

Vol 5, No 2 (2019)

Bioethica

Interdisciplinarity and Education in Bioethics

Takis Vidalis (Τάκης Βιδάλης)

doi: [10.12681/bioeth.21574](https://doi.org/10.12681/bioeth.21574)

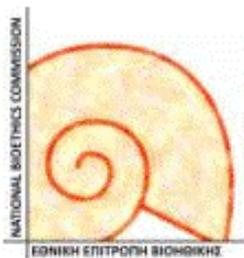
Copyright © 2019, Takis Vidalis (Τάκης Βιδάλης)

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

To cite this article:

Vidalis (Τάκης Βιδάλης) T. (2019). Interdisciplinarity and Education in Bioethics. *Bioethica*, 5(2).
<https://doi.org/10.12681/bioeth.21574>

ΒΙΟΗΘΙΚΑ

Ηλεκτρονικό Περιοδικό της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής

Άρθρο Σύνταξης - Editorial

Διεπιστημονικότητα και εκπαίδευση στη Βιοηθική

Τάκης Βιδάλης^{1,2}

¹ Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, Αθήνα, Ελλάδα.

² Εμπειρογνώμονας Ηθικής και Δεοντολογίας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

t.vidalis@bioethics.gr

Λέξεις κλειδιά: Εκπαίδευση στη Βιοηθική, μεταπτυχιακές σπουδές, πρόγραμμα σπουδών, διεπιστημονικότητα.

Interdisciplinarity and Education in Bioethics

Takis Vidalis^{1,2}

¹ Hellenic National Bioethics Commission, Athens, Greece.

² Ethics Expert, European Commission.

Keywords: Education in Bioethics, post graduated studies, education syllabus, interdisciplinarity.

Μια εικοσαετία μετά την εμφάνιση των πρώτων κειμένων διεθνών οργανισμών (ιδίως της UNESCO), που περιλάμβαναν προτροπές για την προώθηση της Βιοηθικής στην εκπαίδευση, η εικόνα του τι πραγματικά μπορεί να διδαχθεί και τι όχι παραμένει για πολλούς θολή. Δεν τους είναι δηλαδή σαφές, αν η Βιοηθική έχει φθάσει στο σημείο να αποτελεί διακριτό αντικείμενο σπουδών ή παραμένει απλώς μια περιοχή διαλόγου για τις ηθικές και κοινωνικές συνέπειες της τεχνολογίας. Ο διάλογος αυτός είναι μεν ενδιαφέρων, αλλά χωρίς την απαίτηση να καταλήγει σε παραδοχές που θα μπορούσαν να μεταδίδονται με συστηματικό τρόπο.

Προγράμματα για τη Βιοηθική σε διάφορα επίπεδα υπάρχουν από καιρό, βέβαια, σε όλον τον κόσμο και πολλαπλασιάζονται διαρκώς, αφήνοντας την εντύπωση μιας «μόδας» που μοιάζουν να ακολουθούν ιδίως οι θετικές επιστήμες: στο κάτω – κάτω, αν η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας έχει επιταχυνθεί, φέρνοντάς μας διαρκώς νέες εφαρμογές και πολύ περισσότερες υποσχέσεις για το κοντινό μέλλον, λίγη βιοηθική είναι απαραίτητη για να διασκεδάσουμε ανησυχίες περί «ασκών του Αιόλου» ή «μαθητευόμενων μάγων»...

Αυτή η «μόδα», όμως, των πανεπιστημιακών κυρίως προγραμμάτων δεν σημαίνει απαραίτητα και συστηματική μετάδοση γνώσεων. Αρκετά προγράμματα, ακόμη και μεταπτυχιακών σπουδών, εδώ και στο εξωτερικό, δεν είναι παρά μια συγκέντρωση διαλέξεων επιστημόνων από διάφορους κλάδους, πολύ σημαντικών συχνά στην ειδικότητά τους, που όμως δεν έχουν παρά μια ερασιτεχνική σχέση με τη Βιοηθική. Οι διαλέξεις αυτές είναι μεταξύ τους ασύνδετες, δεν εντάσσονται σε μια δομή σπουδών που πρέπει να οριοθετεί το αντικείμενο και να οδηγεί τον σπουδαστή από τα βασικά στα ειδικά θέματα.

Κάποια προγράμματα μιλούν γενικώς για «Βιοηθική» και αναφέρονται μόνο στην ιατρική δεοντολογία, χωρίς να περιλαμβάνουν τη διαχείριση της ζωής άλλων οργανισμών εκτός του ανθρώπου. Άλλα, ασχολούνται με κλασικά θέματα, όπως π.χ. την ευθανασία, χωρίς να τη συνδέουν με άλλα ζητήματα που επίσης αφορούν τη διάρκεια της ανθρώπινης ζωής, όπως η άμβλωση, η επιλογή εμβρύων στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή ή η καθυστέρηση της γήρανσης. Πολλοί θετικοί επιστήμονες, πάλι,

περιορίζονται σε μια απλή παρουσίαση επιστημονικών εξελίξεων, συνήθως εντυπωσιακών, τις οποίες γνωρίζουν καλά λόγω της ειδικότητάς τους, χωρίς όμως να είναι σε θέση να εντοπίσουν συγκεκριμένα ηθικά προβλήματα από τις εξελίξεις αυτές. Και το αντίστροφο: φιλόσοφοι και νομικοί «ειδικοί» αναπτύσσουν με τη μεγαλύτερη άνεση έναν προβληματισμό περί ηθικής, από αφορμή μια επιστημονική ανακοίνωση στα ΜΜΕ, χωρίς να εξετάζουν το αν είναι πρακτικά εφαρμόσιμα τα συμπεράσματά της, κάτι που απαιτεί –μοιραία– κάποιο βαθμό εξοικείωσης με τα στοιχειώδη τουλάχιστον του συγκεκριμένου επιστημονικού πεδίου.

Αυτή η εικόνα ήταν ίσως αναμενόμενη στα πρώτα χρόνια μετά την ανάδυση της σύγχρονης Βιοηθικής, όταν ακόμη η θεματολογία της παρέμενε ανεξερεύνητη, ενώ νέες εξελίξεις της τεχνολογίας συνεχώς την εμπλούτιζαν. Τώρα πια δεν είναι. Γιατί, όσο κι αν το πεδίο παραμένει θολό, έχουν διαμορφωθεί ορισμένες σταθερές στις οποίες μπορεί κανείς να βασισθεί για να προχωρήσει παρακάτω. Ξέρουμε, π.χ., ότι η Βιοηθική δεν περιορίζεται στην Ιατρική, ότι σχετίζεται αναγκαστικά με τη θεωρία των δικαιωμάτων και τη θεωρία της δικαιοσύνης, ότι προϋποθέτει ένα corpus βασικών γνώσεων τόσο από τις θετικές όσο και από τις θεωρητικές επιστήμες, ότι πρέπει να συνομιλεί κριτικά με το Βιοδίκαιο που βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη τις τελευταίες δεκαετίες, ότι έχει τους δικούς της θεσμούς κ.ο.κ. Οι σταθερές αυτές δεν διαφέρουν επιστημολογικά από τις αντίστοιχες σε άλλα, καθιερωμένα γνωστικά πεδία: έχουν εξηγητική αξία και διάρκεια. Αποτελούν γνώση που μπορεί να μεταδοθεί, επομένως αντιπροσωπεύουν αντικείμενα ενός προγράμματος σπουδών για τη Βιοηθική και μάλιστα αναγκαία αντικείμενα κάθε τέτοιου προγράμματος σπουδών. Η απόκτησή τους είναι προϋπόθεση για την εμβάθυνση σε οποιοδήποτε θέμα είναι πιθανόν να αναδείξει η σύγχρονη τεχνολογία, όσο πρωτότυπο κι αν εμφανίζεται. Υπάρχει, λοιπόν, ένας βασικός κορμός γενικά παραδεκτών γνώσεων για την εκπαίδευση στη Βιοηθική, τον οποίο κατακτήσαμε ύστερα από τέσσερις δεκαετίες ατέλειωτων διαλόγων, διαφωνιών, αλλά και μιας πλημμυρίδας νέων επιστημονικών δεδομένων. Είναι μια αρχή για να ξεκαθαρίσει σιγά – σιγά το θολό τοπίο και να φτάσουμε σε αναπτυγμένα

προγράμματα εκπαίδευσης, που να αξίζουν τον τίτλο τους.

Γιατί, όμως, δεν έχει συμβεί ακόμη κάτι τέτοιο; Ίσως γιατί δεν είμαστε τόσο πρόθυμοι να αφήσουμε λίγο στην άκρη την ασφάλεια της ειδικότητάς μας και να προσπαθήσουμε να επικοινωνήσουμε με τις άλλες ειδικότητες. Η διεπιστημονικότητα ελκύει πολλούς ως το χαρακτηριστικό της φύσης της Βιοηθικής, αλλά δεν φθάνει να μας κερδίσει όταν ασχολούμαστε με τη θεματολογία της τελευταίας. Η απλή προϋπόθεση να κατανοούν οι θεωρητικοί επι-

στήμονες π.χ. τη διαφορά μεταξύ κυττάρου και γονιδίου ή οι θετικοί επιστήμονες την έννοια του δικαιώματος, δεν είναι ακόμη δυστυχώς αυτονόητη, και αυτό όχι μόνο στη χώρα μας. Οι βασικές, όμως, σταθερές για την εκπαίδευση στη Βιοηθική απαιτούν από όσους ασχολούνται, αυτή την ελάχιστη διεπιστημονικότητα. Αν την κατακτήσουμε, τότε τα πράγματα θα πάρουν το δρόμο τους, καθώς είναι ακριβώς η διεπιστημονικότητα το πιο σημαντικό που θα έχουν διδαχθεί –ως μέθοδο, όχι ως «έτοιμο» δεδομένο- οι απόφοιτοι των πανεπιστημιακών μας προγραμμάτων.